

דיני בין המצרים (תשפ"ו)

נישואים, אירוסין בימים אלו

א. נוהגים שאין נישואים נשים מי"ז בתמוז ואילך עד לאחר ט' באב (רמ"א תקנ"א ס"ב והספרדים מקילים עד ר"ח אב כדעת המחבר שם, ואמנם הרבה מהספרדים מחמירים בזה משום שאין סימן ברכה להתחתן בימים אלו וכמבואר בשדי חמד ח"ו בין המצרים סוס"ב).

ב. מותר לעשות **אירוסין** וכתובת תנאים עם **סעודה** בבין המצרים מי"ז בתמוז עד ר"ח אב **בלא ריקודים ומחולות**, אבל מר"ח אב אסור לעשות **סעודה**, ואולם עושים אירוסין וכתובת תנאים עם **מיני מזונות וכיבוד קל** (מ"ב תקנ"א סקט"ז וסקי"ט ושעה"צ ס"ק כ"ו), ומותרים החתן והכלה ללבוש בגדי שבת כרגיל (הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

ריקודים וכלי זמר

ג. אסור לעשות ריקודים ומחולות מי"ז בתמוז ואילך (ע"י מ"ב שם סקט"ז), ובכלל זה אסור לנגן בכלי נגינה (ע"י ביאוו"ל שם ס"ב), וכן אסור לשמוע קלטות של שירים עם כלי זמר (שו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' קס"ו ושו"ת שבט הלוי ח"ח קכ"ז ב').

ד. י"א שאסור לשמוע גם קלטת שיש בה שירה בפה או חזנות בלא כלי שיר הנקרא "וואקלי" (שו"ת שבט הלוי שם), ויש מתירים (שו"ת אג"מ או"ח קס"ח הערה י' ועוד), ואולם סתם שירה בפה מותרת ומי"מ יש להימנע משירה ברבים שמביא לידי ריקוד (קרא עלי מועד פ"ב הערה י"א).

ה. איסור השמעת כלי נגינה הוא גם **לקטן שהגיע לחינוך** (שו"ת אג"מ שם משום שאבלות דרבים היא), ואמנם מותר להשמיע לקטנים קלטות של סיפורי ילדים שיש בהם גם קטעים של נגינה (פוסקים).

ו. מותר לעשות **סעודת שבע ברכות** למי שהתחתן קודם י"ז בתמוז אבל בלא **ריקודים ומחולות** (שו"ת שבט הלוי ח"ג סו"ס קנ"ז), ויש מתירין אף ריקודים ומחולות (שו"ת אגרות משה אהע"ז ח"א סי' צ"ז), **ובשאר סעודות מצוה** כמו בר מצוה ברית מילה פדיון הבן וסיום מסכת **אסור לרקוד** אבל **מותר לשיר בפה** כנהוג (קובץ תשובות ח"ג סוסי"י ל"ה).

ז. בקבלת פני החתן הנהוגה בישיבות הק' מותרת שירה בפה אבל בלא ריקודים (הגר"נ קרליץ זצ"ל ע"י קרא עלי מועד שם, ואולם אחר ר"ח יש להימנע מכך), ואולם **עשיית מעגל בעלמא** אינו נחשב לריקוד ומותר (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

ח. הנהג ברכב **וחושש להירדם** מותר לו לשמוע שירים אך ישתדל לשמוע שירים ללא ליווי כלי זמר (הגר"ח"ק זצ"ל).

ט. מותר ללמוד שיעורי נגינה כשהתכלית היא לשם לימוד ולא לשמחה, אבל מר"ח ואילך יש להחמיר (ע"פ פמ"ג סי' תקנ"א סק"י ומובא בבית"ל שם דמותר אפילו לנגן בבתי השמחה של גויים לצורך פרנסה וע"י אג"מ ח"ג סי' פ"ז ושו"ת צ"ח חט"ז סי' י"ט אות א').

י. מותר לשמוע מוזיקה לצורך רפואי להפיג בדידות ופחדים אפילו בתשעת הימים (ע"י שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ק"ו), וכן הרגילים לצורך בריאותם לעשות התעמלות או הליכה לפי קצב הנגינה יכולים להמשיך בכך עד ר"ח אב (הגר"ח"ק זצ"ל).

יא. אין לערוך מסיבות בגני ילדים עם **כלי זמר** בימים אלו, ובדאי שאין לעשות כן בבתי חינוך של ילדים גדולים יותר (חוט שני ח"ב עמ' שכ"ה), ואם קבעו מסיבה ע"י ההנהלה ויש בזה שאלה של איבוד פרנסה יש לעשות שאלת רב.

תספורת

יב. מנהג האשכנזים שלא **להסתפר** אפי' לכבוד שבת מי"ז בתמוז עד אחר ת"ב (רמ"א סי' תקנ"א ס"ד ומ"ב סק"ב), ומנהג הספרדים לאסור רק בשבוע שחל בו ת"ב (שו"ע שם ס"ד).

יג. מותר לגלח **שיער השפם** כל שמעכב האכילה (שו"ע סי"ג), וכמו כן מותר למוהל לגלח את שפמו המעכב את המציצה (כה"ח שם ס"ק קע"ב), וכן מי ששערות ראשו מגודלים מותר לו להסתפר במקום הנחת התפילין (הוראת הגרש"ז אויערבך זצ"ל), וכן מותר לאשה לגלח שערות ראשה משום צניעות (ע"י מ"ב שם שקע"ט).

יד. אסור לספר ילדים אפילו שלא הגיעו לחינוך (שו"ע שם ס"ד ומ"ב סקפ"א ושעה"צ סקצ"א), **ויש מקילין עד שבוע שחל בו** (מ"ב שם בשם הח"א), ומטעם זה מקילין לחתן בר מצוה להסתפר כשעדיין הוא ילד כיון שהוא יום שמחה שלו.

טו. תספורת "חלאקה" כשמלאו לילד ג' שנים מותר אפי' בשבוע שחל בו (ע"י מבית לוי בין המצרים אות ט').

טז. בן אשכנזי שיש לו מספרה אין לו להשאירה פתוחה מי"ז בתמוז ואילך, אבל מותר לספר בצנעא בן ספרד הנהוג להסתפר עד שבוע שחל בו ת"ב (מבית לוי בין המצרים שדין האבילות אינו אוסרו רק בתספורת עצמו ולא בגילוח אחרים).

יז. המנהג שלא להסתפר הוא מליל י"ז בתמוז דליל י"ז בתמוז דינו כיומו (חוט שני שבת ח"ב ע"מ שכ"ה), וי"א דלצורך גדול יש להתיר תספורת בליל י"ז בתמוז (שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד ק"יב ב' ולשיטתו קאי שהתיר אף נישואין בליל י"ז, וכן לברך שהחיינו בליל י"ז בתמוז, וע"י אשרי איש פס"ח ס"יג שהתיר בדיעבד להסתפר וע"י קרא עלי מועד פ"ב אות טו בהגהה).

יח. אין לברך שהחיינו בבין המצרים משום דימים אלו ימי פורענות הם והיאך יאמר "והגיענו לזמן הזה", ולכן איסור לאכול פרי חדש או ללבוש מלבוש חדש בימים אלו כדי שלא יתחייב בברכת שהחיינו (שו"ע סי' תקנ"א סי"ז ועי' מג"א סקכ"א) שהביא את דברי הב"ח דכדי שלא יבוא לברך שהחיינו איסור ללבוש בגדים חדשים מ"ז בתמוז), ואולם בשבת אפשר לברך שהחיינו (מ"ב סקצ"ח), וכן בשבת בתשעת הימים (שהרי כתב השע"י שם שיותר לברך שהחיינו בר"ח והיינו ר"ח אב שהוא בתשעת הימים וכ"ש בשבת וכ"כ בתשובה לשאלה גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א אהלי טהרות גליון 227 ונפק"מ רק לפני חדש אבל ללבוש בגד חדש איסור בשבת תשעת הימים כמבואר במ"ב סקמ"ה), ועפ"י האריז"ל אין לברך שהחיינו אף בשבת (מ"א סקמ"ב).

יט. ברכת שהחיינו על מצוה עוברת כגון פדיון הבן (או מילה) מותרת ולא יחמיץ הברכה (שו"ע שם), אבל השומעים לא יכוונו לצאת ידי ברכת שהחיינו על פרי או בגד חדש כיון ששומע כעונה ונחשב כאילו מברכים בעצמם (פשוט, ואפשר דלדברי מרן החזו"א דשומע כעונה היינו שהמשמיע מוציא יד"ח ומהני אף לענין קול רם בברכת כהנים יכולים לצאת בברכתו), ועוד ששני סוגי שהחיינו הם של בעל הברית על שמחה רוחנית ועל מלבוש ופרי חדש על שמחה גשמית (וכבר הורו הפוסקים דאין ראוי לצאת בליל יו"ט ראשון של ר"ה בברכת שהחיינו שמברכין על היום שהוא שמחה רוחנית גם על פרי חדש שהוא שמחה גשמית, ועי' שד"ח מערכת ביהמ"צ סי' א' סק"ד).

כ. מותר לקנות בגד חדש בבין המצרים עד ר"ח אב ולא ללבושו עד אחר ת"ב כיון שהאיסור הוא על השימוש בהם ומשום ברכת שהחיינו (כה"ח סקפ"ח והליכות שלמה), אבל בגדים שאינם חשובים כמו חולצה או גרביים שאין מברכים עליהם שהחיינו אפשר לקנותם ולחדשם עד ר"ח, אבל לאחר ר"ח אב אין לקנות וללבוש בגדים חדשים כלל (מ"ב סקמ"ה).

כא. מי שבירך בטעות על פרי חדש ונזכר שעתה הם ימי בין המצרים יכול לברך ברכת שהחיינו (עי' שעה"ת סק"ח).

כב. חולה או אשה מעוברת מותרים לאכול פרי חדש בימים אלו אף בלא ברכת שהחיינו דשמה תתאוה ויגרם נזק לה ולולד (מ"ב שם סקצ"ט), וי"א שחולה יברך שהחיינו שצריך לאכול, ואולם מעוברת שבוחרת לאכול לא תברך (ברכי יוסף).

כג. פרי חדש שלא ימצא אחר ת"ב מותר לאוכלו ולברך עליו שהחיינו (עי' רמ"א שם סי"ז, ובימינו שלכל אחד יש מקרר בביתו ניתן לשמור את הפרי עד שבת), וכן מי שנולדה לו בת מותר לברך שהחיינו שהרי יש לו לברך כשרואה אותה בפעם הראשונה והרי זה כפרי שאינו נמצא לאחר ת"ב (עי' מ"ב סי' רכ"ג סק"ב ועי' תורת היולדת פמ"ח הערה ט"ו שיחכה ויברך בשבת).

ברכת הטוב והמטיב

כד. ברכת "הטוב והמטיב" מותר לברך כי אין בה שבח על הזמן, ולכן מותר לקנות חפצים חשובים באופן שמברכים עליהם הטוב והמטיב שהם עבור כל המשפחה כמו מכונית, מזגן, רהיטים, וכדומה עד ר"ח אב אע"פ שיש בהם שמחה (שע"ת שם סק"י וכן נראה מדברי המ"א והמ"ב שם, ונמצא דאדם רווק אסור בקניית מכונית ובעל משפחה מותר).

שיפוצים וחנוכת הבית

כה. מותר לבנות ולשפץ או לצבוע את הבית בבין המצרים עד ר"ח אב, ומ"מ נכון להמנע מזה בכל ימי בין המצרים (א"ר סק"ד), וי"א שאין לחפש דירה בימים אלו (טעמא דקרא בשם מרן החזו"א זצ"ל).

כו. טוב להמתין מלעשות סעודת חנוכת הבית עד אחר ת"ב שיהיה סימנא טבא (שו"ת דברי סופרים סי' מ"ז).

זהירות מסכנה

כז. אין איסור ללכת לים ולבריכה עד ר"ח אב, אבל מ"מ יש להמנע מלהתרחץ במים עמוקים (עי' תשובות והנהגות ח"ב סי' רס"ג, ומרן החזו"א זצ"ל לא הלך בתוך הים אלא בקצה הים ומרן הסתייפלר זצ"ל לא נתן לבני ביתו לנסוע לים בבין המצרים).

כח. ניתוח או טיפול רפואי שסובל דיחוי יש להמנע מלעשותו בימים אלו (עי' שו"ע סו"ס תקנ"א שלא להכות התלמידים בימים אלו משום סכנה), ואם יש לבצעו מיד אין לחוש ושומר ישראל ישמור מי שמקיים ונשמרתם מאד לנפשותיכם.

כט. מותר לטייל בימים אלו (עי' רמ"א תקנ"ג ס"ב ובשו"ת שבט הלוי ח"י סי' כ"ו כתב דיש למעט בטיולים מחמת אבל הימים הללו), אבל לא ילך לטייל במקום שיש בו סכנה (שד"ח בין המצרים סי' א' אות י').

ל. ראוי להמנע מטיסה במטוס בימים אלו, ומ"מ אם הנסיעה לשם מצוה כגון כיבוד אב ואם מותר (הגרש"ה ואזנר זצ"ל).

דיני תשעת הימים מר"ח אב עד תשעה באב – (תשפ"ו)

לא. משנכנס אב ממעטים בשמחה, ואם יש לו דין עם גוי ישתמט ממנו בימים אלו דריע מזליה (עי' שו"ע סי' תקנ"א ס"א), וכן הדין עם ישראל מומר והיינו מחלל שבת בפרהסיא (הוראת מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), ודין זה מתחיל מהמולד של חודש אב וזהו שאמרו "משנכנס אב" (פמ"ג א"א סק"ב).

לב. מר"ח ועד התענית ממעטים במשא ומתן, ויעסוק רק כדי פרנסתו (שו"ע שם ס"ב ותקנ"ד סוסכ"ב), ובזמנינו נהגו להקל בזה משום שהכל נקרא כדי פרנסתו (מ"ב סק"א), ומ"מ בעלי עסקים שעסקיהם בדברים המשמחים לבו של אדם, כמו מכירת כלי כסף או תכשיטים ימנעו בימים אלו מלסחור אפילו כדי פרנסתם (שעה"צ סק"ג).

לג. אין לקנות בימים אלו דברים המשמחים כגון כלי כסף ותכשיטים שאינם לצורך פרנסתו (שו"ע ומ"ב שם), ובכלל זה לקנות כלים ורהיטים שיש בקנייתם שמחה (מבית לוי פ"ו אות י"ח), וכן לקנות מזגן שיש בקנייתו שמחה אבל מי שסובל מאוד מן החום נחשב כחולה ומותר (מבית לוי שם), וכן אביזר הנצרך לבריאותו כמו משקפיים מותר (הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

לד. אין לתת מתנות של שמחה מחתן לכלה ולהיפך (שו"ת אגרות משה אהע"ז ח"ד סי' פ"ד סק"א), ומ"מ דברים הנהוגים לתת בזמן כתיבת התנאים מותר לתת שזהו כחוב בין שני הצדדים (הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

לה. מותר לתת מתנה לחתן בר מצוה בתשעת הימים (הליכות שלמה פ"ד הערה י"א שלא מצינו איסור נתינת מתנה רק בת"ב), ומטעם זה מותר לתת לגנת מתנה בסוף השנה ובפרט שזה נחשב כפריעת חוב.

תיקוני בית ושיפוצים

לו. אסור לסייד את הבית בימים אלו, ובכלל זה להדביק טפטים ולתלות וילונות ושאר קישוטים (ע"פ השו"ע שם ס"ב דבכלל בנין של ציור הוא), ואם נתקלקלו קירות הבית מחמת נזילה מותר לסיידם כדי לתקן הקלקול (ע"י משני"ב סק"י"ב).

לז. אסור לעשות שיפוצים **אם נועדו להרווחה בעלמא**, אבל אם משפץ מחמת שצר לו המקום בו הוא גר מותר, וכן אם משפץ דירה שקנה ויהיה לו הפסד ממון אם לא יעשנו בימים אלו לפי שדר בדירה שכורה מותר (ע"פ מ"ב שם סק"י"ב).

לח. אסור לנטוע נטיעות של נוי ליפות את גינתו (שו"ע שם ס"ב), אבל לסדר הגינה כרגיל מותר (מבית לוי שם אות ה').

לט. מותר לעסוק בבנין של מצוה, כגון לשפץ בית כנסת ות"ת וישיבה, ובפרט שהוא מצוה דרבים כמקוה (רמ"א ס"ב).

איסור לבישה תפירה וקניית בגדים חדשים

מ. אסור ללבוש **בגדים חדשים** בשבוע שחל בו אפילו אם קנה אותם קודם (שו"ע שם ס"ו). ומנהג האשכנזים להחמיר כבר מר"ח (רמ"א שם), ובכלל איסור זה הוא גם על בגדים שלא מברכין עליהם שהחיינו שאינם אסורים בלבישה כבר מ"ז בתמוז או שבירך על הבגד בקניה קודם י"ז בתמוז (מ"ב שם סק"י"ה).

מא. אסור לקנות בגדים חדשים בתשעת הימים **אפי' שאינם חשובים כמו גרביים מטפחות ומגבות** (רמ"א ס"ז ומ"ב סק"י"ה), **אפי' על מנת ללבושם לאחר ת"ב** (מ"ב שם סק"י"ט), או ליתנם במתנה (אור"צ שם), לבד מנעלי בד לצורך ת"ב דנעלי צער הם ולא גורמות לשמחה (שו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' פ').

מב. איסור קניית בגדים הוא אפילו לקטנים וכמו בכיבוס שאסור, ובמקום שמותר לכבס בגדי קטנים מותר אף לקנות, ומ"מ **תינוק שנולד** מותר לקנות עבורו בגדים חדשים שהרי אין לו מה ללבוש, ואין צריך לקנות לפני הלידה.

מג. מותר לקנות בימים אלו דבר האבד כגון ביריד או במכירות סוף עונה במחירים מוזלים שלאחר ת"ב יתייקרו המחירים (ע"פ מ"ב סק"י"א), ומטעם זה מותר לחתום חוזה לקניית דירה, לפי שאינו יודע אם יזדמן לו אח"כ (אור"צ שם).

מד. חתן וכלה שמתחתנים אחרי ת"ב מותרים לקנות בגדים חדשים לצורך הנשואים אפילו אחרי ר"ח אב (מ"ב שם סק"י"ד).

מה. אסור לתפור לארוג או לתקן בגדים חדשים בימים אלו ובכלל זה שלא לרקום או לסרוג, אבל **בגדים ישנים שנקרעו מותר לתקן** (שו"ע ס"ז ומ"ב סק"מ"ו וע"י כה"ח ס"ק קט"ו-קט"ז), ואם משאיר סיום התפירה לאחר ת"ב מותר (שערי נחמה).

רחיצת הגוף

מו. נוהגים שלא להתרחץ מר"ח אב אפי' בצונן אבל פניו ידיו ורגליו מותר לרחוץ בצונן (רמ"א ס"י תקנ"א סט"ז), וכן אפשר לקחת מגבת רטובה או ממחטות לחות ולהעביר על גופו (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

מז. יש מתירים לסובלים מזיעה מרובה לרחוץ כל גופם במים פושרים בימים חמים אלו שהרי אין כוונתם לתענוג אלא להסיר הזיעה המרובה שעליהם ולמנוע פצעים וגירוד (שו"ת אגרות משה אהע"ז ח"ד סי' פ"ד ד').

מח. רחיצה לצורך רפואה כגון לחולה או שיש לו פצעים מותרת אפילו בחמין ואפילו בשבוע שחל בו (מ"ב סק"י"ח).

מט. ילדים קטנים שמתלכלכין תדיר מותר לרחצם כדרכם, וילדים גדולים רק כשצריכים לכך (ע"י מ"ב תקנ"א סק"ג וסי' קרא עלי מועד עמי ל"ד), **וילדים הרגילים להתרחץ בכל יום מותר לרחצם בכל יום כדרכם** (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

נ. אסור לרחוץ בים ובבריכה (ערוה"ש סל"ד), אולם לצורך רפואה ובריאות מותר (שם סל"ו ושע"ח סק"ד, ובשו"ת קנין תורה ח"ב סי' ק' מביא שראה את מרן הגר"י זצ"ל במקום הרחיצה לרפואה בשוויץ בערב ת"ב).

נא. בערב שבת חזון מותר לרחוץ ראשו פניו ידיו ורגליו בחמין למי שרגיל כל ער"ש לרחוץ בחמין (רמ"א שם), אבל לא בסבון (מ"ב שם ס"ק צ"ו), וי"א אף בסבון (מרן החזו"א זצ"ל), ויש מקילין לרחוץ כל גופו בחמין לכבוד שבת (שו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' שמ"ז בשם הגרמ"פ זצ"ל, וע"י שו"ת מהר"י ברונא סי' י"ב וז"ל: ונראה לי היתר גמור ומצוה לחוף ראשו בחמין).

נב. הנוהג לטבול כל ערב שבת מותר לו לטבול אף בערב שבת חזון (מ"ב סק"י"ה), וכן מי שרגיל לטבול כל יום במשך ימות השנה או לטבילת עזרא מותר גם בימים אלו, וראוי לטבול בפושרים, אך לא ישתהה שם ויצא מיד (שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ע"ז), **ואם יש שלט במקוה שלא לטבול קודם שרוחץ מותר לרוחץ** (הגר"ח שטיינמן זצ"ל).

בשר ויין

נג. נוהגים שלא לאכול בשר ואפי' בשר עוף ולא לשתות יין או מיץ ענבים בתשעת הימים ואף ר"ח בכלל זה (ע"י שו"ע סי' תקנ"א ס"ט וסי' וס"י ומ"ב סק"י"ח), וכן מנהג בני ספרד, למעט ר"ח עצמו שאוכלים בשר (כה"ח שם ס"ק קכ"ה וקכ"ו).

נד. תבשיל שנתבשל ביחד עם הבשר נהגו להחמיר שלא לאוכלו, אבל אם רק נתבשל בקדירה בשרית מותר (מ"ב סק"י"ג), וכן עוגה או תבשיל שמעורב בו יין וניכר טעם היין הוא בכלל המנהג שלא לאוכלו (שו"ת שבה"ל ח"ט סי' קל"ט).

נה. חולה או יולדת הסובלים מחוסר דם או אדם חלוש הצריך לאכול בשר מותרים באכילת בשר אפילו בשבוע שחל בו (ע"י רמ"א סעי' ט' ומ"ב סק"א), וכן מינקת שמזיק לתינוקה שאינה אוכלת בשר מותרת (כה"ח ס"ק קל"ז).

נו. האיסור לאכול בשר ולשתות יין הוא גם לקטנים אפילו שעדיין אינם בגיל שיודעים להתאבל על ירושלים (מ"ב סק"ע), אבל אם אכילת הבשר מועילה לבריאותו של הקטן מותר להאכילו בשר (ערוה"ש סכ"ו ושו"ת דברי יציב ח"ב סי' רל"ו).

נז. בסעודת מצוה כמו **מילה** או **פדיון הבן** אוכלים בשר ושותים יין כל **השייכים לסעודה**, דהיינו כל מי שהיה הולך לסעודה גם שלא בימים אלו, אבל בשבוע שחל בו ת"ב אין לאכול בשר ולשתות יין רק **למנין מצומצם** מלבד הקרובים הפסולים לעדות (רמ"א ס"י), ובברית מילה יתן לקטן לשתות את היין (רמ"א שם).

נח. סעודת סיום נחשבת ג"כ כסעודת מצוה ומותרת באכילת בשר ושתיית יין (רמ"א שם ס"י), ואפי' אותם שלא למדו מותרין לאכול אם היו באים גם בזמן אחר משום רעות (מ"ב שם סקע"ג), אבל בשבוע שחל בו ת"ב אין להתיר לאכול בשר רק למנין מצומצם כמו לענין ברית מילה (מ"ב שם סקע"ז).

נט. מותר לאכול בשר ולשתות יין בסעודות שבת כמה שירצה (מ"ב סקנ"ט).

ס. במוצאי שבת בתשעת הימים מבדילין על היין (שו"ע שם), ונוהגים שלא לשתות את היין אלא **נותנים לקטן שהגיע לחינוך ועדיין אינו חש בצער ירושלים** (רמ"א שם), ואם אין לו אלא בת שהגיעה לגיל זה ישתה בעצמו שאין נותנים לנשים לשתות מהבדלה (הגר"ח אלישיב זצ"ל).

סא. מחמת הספיקות בהגדרת תינוק שהגיע לגיל הנ"ל יש שנהגו לשתות את היין בעצמם (הגר"ח אויערבך זצ"ל וכן מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל היו שנים שמחמת ספק זה שתה את היין בעצמו והיו שנים שנתן לבני הרב יהושע שיחי' בעודו ילד לשתות מן היין לאחר שבחן היטב שעומד בהנ"ל), **ועדיף שישתו מיץ ענבים ולא יין** (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

סב. בהבדלה כשנותן לקטן לשתות אין צריך המבדיל לשתות כלל מהכוס, דבורא פרי הגפן בהבדלה הוי ברכת המצות, שיכול להוציא בלא שישתה, ואם עשה הבדלה על דעת שהקטן ישתה את הכוס ואח"כ נתחרט הקטן ולא רצה לשתות צריך המבדיל לברך שוב בפה"ג כיון שלא היה בדעתו לשתות מהכוס (שלמי תודה בין המצרים עמ' ל"ד), ואולם יש נוהגים לתת לקטן לשתות רק אחרי שטועמים דמ"מ מברך בפה"ג שהוא ברכת הנהנין (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

כיבוס, גיהוץ, לבישת בגדים חדשים ובגדי שבת

סג. מר"ח אב אסור לכבס ולגהץ בגדים ומגבות וסדינים, ואסור אפי' אם אינו רוצה ללבושם עתה אלא להניחם לאחר ת"ב (רמ"א תקנ"א ס"ג), ובגד שהתקמט לאחר לבישתו מותר לגהצו (חוט שני ר"ה עמ' תי"ג וטעמו דבכה"ג אינו אלא מחליק את הבגד ואינו ענין לגיהוץ שבגמ' שהוא גמר הבגד).

סד. מי שאין לו אלא **בגד אחד** מותר לכבס עד **שבוע שחל בו** (מ"ב סקנ"ט), ומ"מ עדיף **לקנות** בגד מאשר לכבס דכיבוס אסור מדינא דגמ' (הגר"ח קניבסקי זצ"ל), וכן מי שנתלכלכו כל בגדיו בזיעה דינו כמי שאין לו אלא חלוק אחד (מבית לוי עמ' שפ"ב בשם הגר"ח ואזנר זצ"ל), **ומי שנתלכלכו בגדיו באופן שאינו יכול לצאת לרחוב** או שאין יכול להתפלל בהם מותר לכבסם אף בשבוע שחל בו ת"ב (חוט שני ר"ה עמ' תי"ג דהוי כדבר האבד שמותר לכבסו בחוה"מ).

סה. איסור הכיבוס כולל גם שלא ללבוש **בגדים חדשים** ומכובסים, ולא להציע המיטה בסדינים מכובסים, ואפילו מגבות ומפות שולחן מכובסים אסור (שו"ע שם ס"ג וס"ו), ואולם מותר לתת **לאורחים** סדינים ובגדי שינה מכובסים (שו"ת מנח"י ח"י סי' מ"ד).

סו. בגדי ילדים עד גיל בר מצוה **מותר לכבסם עד שבוע שחל בו ת"ב** שאז אסור מעיקר הדין (ע"פ הרמ"א ס"י"ד ומ"ב סקפ"ב בשם הח"א), ומ"מ בגדי קטנים שמתלכלכים תדיר (עד גילאי 6-7) מותר לכבסם גם בשבוע שחל בו (ע"י שו"ע ס"י"ד ומ"ב סק"ב).

סז. בגדים שמחליפין אותם תדיר מחמת **זיעה** כגון לבנים וגרבים אפשר להקל להחליפם ואי"צ ללבושם קודם ר"ח (מדברי הרמ"א שם בס"א ומ"ב בסק"ו משמע דאסור להחליף בגדי זיעה שהרי כתבו דלכבוד שבת מותר ומשמע דבימי החול אסור, אולם הרבה מפוסקי זמננו מקילים בזה דהוי כהסרת ליכלוך וגם יכול לבא לידי מחלה בפרט בימי הקיץ החמים ע"י בקונטרס דיני ביהמ"צ בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ובקונטרס הליכות הגר"ח אלישיב זצ"ל ומבית לוי עמ' שפ"א בשם הגר"ח ואזנר זצ"ל ועוד).

בגדי שבת

סח. אין ללבוש בימים אלו **בגדי שבת** אע"פ שלבשן כבר כמה שבתות משום דעדיין גיהוץ ניכר והוי כבגדים חדשים (ע"י רמ"א שם ס"א ומ"ב שם סקמ"ד), **ובעלי הברית** מותרים ללבוש בגדי שבת (רמ"א שם), וכן הדין **בפדיון הבן** מותר לאותם קרובים ללבוש בגדי שבת (כ"פ החיים שם סק"ז), אבל המכניס והמוציא (הקוואטר) אינו בכלל זה, ומכל מקום האשה המכנסת את התינוק לובשת בגדי שבת שזהו עיקר מצותה (מ"ב שם סק"ג).

סט. בסעודת בר מצוה מותר לחתן הבר מצוה והוריו ללבוש בגדי שבת (שו"ת דברי יציב או"ח ח"ב סי' רל"ח והביא דברי הרמ"א סי' רכ"ה סק"ד בשם הילקוט דמצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה בר מצוה כיום שנכנס לחופה).

ע. בחור שנפגש בימים אלו רשאי ללבוש בגדי שבת ולהתרחץ (שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קל"א אות ד').

עא. המנהג היום להכין לפני ר"ח את הבגדים לתשעת הימים ע"י שילבש את כל הבגדים המכובסים שיצטרך לט' הימים עד שהבגד יהיה נראה כמשומש והעיקר הוא שלא יהיה ניכר חידושו, ויכול ללבוש כמה בגדים אחד על השני זמן מה (חצי שעה) ובלבד שיתקמטו קצת, ולא ילבשם ממש ביחד דקשה לשכחה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

עב. מותר לכבס ולהחליף מגבות בביהמ"ד לפי שהוא צרכי רבים (רמ"א שם ס"ב דלצורך מצוה הכל שרי וכ"ש צרכי רבים).

עג. בשבת חזון נוהגין ללבוש בגדי שבת כרגיל, ויש משנים בגד אחד (מ"ב סק"ו), ומ"מ אסור ללבוש בגדים **חדשים** (מ"ב שם), ולבושם בשעה שרגיל ללבושם כל ערב שבת (הגר"ח אויערבך זצ"ל).

עד. חתן ששבת העליה לתורה **"אויפרוף"** שלו בשבת חזון אסור לו ללבוש בגדים חדשים רק בגדי שבת (מ"ב שם סק"ט), ולכן אם לובש "שטריימל" יחדש אותו בשבת שלפני תשעת הימים.

עה. מותר להשתמש **במפות שולחן** מכובסות לכבוד שבת (רמ"א ס"ג), וכן **במגבות מכובסות** אבל לא **בסדינים** (מ"ב סקל"ג), וה"מ לכבס אף לכבוד שבת אסור (מ"ב ס"ק ל"ב).

עו. מותר ליטול **צפרניים** עד שבוע שחל בו ת"ב, ובשבוע שחל בו יש דעות בין האחרונים (מ"ב שם סק"כ).

עז. אין לצחצח **נעליים** בתשעת הימים אלא רק להבריש בלא משחה (שלמת חיים השלם סי' שלב והוראת מרן החזו"א זצ"ל וטעמם דדומה לכיבוס), ולצורך **שבת** מותר בכל אופן (ע"י מבית לוי שם פצ"ז אות ד').

עת. נוהגים שלא לשטוף הרצפה ולנקות את הבית רק **בצורה קלה** ולא באופן יסודי, אך **לכבוד שבת מותר** (מבית לוי שם אות ט'), ובתשעה באב מותר להדיח רק מקום המטונף.

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 287 - תשפ"ז

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

ברכת שהחיינו בבין המצרים

'ככל היוצא מפיו יעשה'

שמעתי ממור מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל במה זכה הח"ח שעד הוצאת המשנ"ב היו פוסקים שעם ישראל הלכו לאורם והכריעו כדעתם, כמו המג"א, קיצור שו"ע, החיי אדם ועוד, ומעת הוצאת המשנ"ב הספר שדעתו מכרעת בכל הלכה ומנהג הוא ספר המשנ"ב?

ואמר רבינו שבזכות זה שהח"ח מסר נפשו שעם ישראל לא ידברו את מה שאסור לדבר, הוא זכה שנתקיים בו הפסוק 'לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה'!

כתב השו"ע (סי' תקנ"א סי"ז) "טוב ליזהר מלומר 'שהחיינו' בין המצרים על פרי או על מלבוש", והטעם הוא משום שזהו זמן פורענות ואין ראוי לומר שהחיינו לזמן כזה.

והגר"א בביאורו נחלק על דברי השו"ע וכתב שחומרא יתירא היא, דימי בין המצרים אינם חמורים מאבל ביום המיתה שאמרין בפרק הרוואה (ברכות נט ב') שמת אביו והוא יורשו, בתחלה אומר ברוך דיין האמת על המיתה, ולבסוף אומר ברוך הטוב והמטיב על הירושה, ואם הוא יורש יחיד מברך שהחיינו, ומוסיף הגר"א דאף שהמג"א (בס"ק מב) דחק עצמו אינו כלום.

והיינו שהמג"א כבר עמד ע"ז מה החילוק בין אבל לבין המצרים, ותיירץ דבאבל הזמן אינו זמן של פורענות דדרך העולם הוא שאנשים כל העת נולדים ונפטרים, אבל בבין המצרים הזמן עצמו הוא זמן של פורענות ולכך אין ראוי לומר בו 'שהחיינו לזמן הזה'.

וצ"ב טובא, דלכאור' חילוק המג"א הוא ברור ופשוט, ומדוע שלל אותו הגר"א מכל וכל וכתב שהמג"א דחק עצמו בזה ואינו כלום?

והנה בהמשך דבריו שם כתב השו"ע דעל פדיון הבן אומר שהחיינו אף בבין המצרים כדי שלא יחמיץ המצוה, וברמ"א שם הוסיף שאף על פרי חדש שלא ימצא אחר תשעה באב מותר לברך עליו ולאוכלו בין המצרים (וצ"ע דא"כ זהו תירוץ גם על ירושה שלא יוכל לברך בזמן אחר).

ובמ"ב שם (סקצ"ט) כתב "וכתבו האחרונים דאשה מעוברת מותרת לאכול פרי בלא 'שהחיינו' דשמא תתאוה ויגרם נזק לה ולולד, וכן חולה גם כן מותר, שהפירות פותחין לו תאוותו לאכול דברים טובים, ובמקום חולי לא קבלינן עלה".

והקשו הפוסקים דהרי כתב השערי תשובה (בס"ק י"ח) בשם כמה אחרונים דאם בטעות נטל פרי חדש ובירך עליו בורא פרי העץ, וחייב עתה לאוכלו בגלל איסור ברכה לבטלה, שיברך אף שהחיינו, הרי דאם הוצרך לאכול מברך שהחיינו, וקשה א"כ אמאי מעוברת וחולה הצריכים לאכול פרי חדש אינם מברכים שהחיינו?

וביאר בשו"ת התעוררות תשובה (סי' שמ"ז) שיש לחלק בין המקרים, דבנטל פרי בטעות ובירך עליו, כל אכילתו נובעת מרצונו הגמור, שהרי בירך על הפרי רק מחמת שרצה לאוכלו, ולכך יש בו שמחה וצריך לברך עליו

לברך 'המפיל' בצהרים

נשאל רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל באדם שקבעו לו הרופאים ניתוח לשעות הצהריים, ולפי דבריהם הוא יתעורר רק למחרת בבוקר, האם צריך לברך כבר ביום ברכת 'המפיל' על שינת הלילה? והשיב שאכן עליו לברך 'המפיל' כבר בשעת הצהרים.

'שהחיינו', אך מעוברת וחולה לא היו אוכלים את הפרי מרצונם אלא כל אכילתם היא מחמת החולי, ולכך אין בו שמחה ולא מברכים עליו שהחיינו, וכן ביאר הגר"ש אלישיב זצ"ל (הלכות חג בחג ביהמ"צ פ"ג הערה 30).

ותמוה כיצד ניתן לומר כן הרי מבואר בגמ' בברכות שאבל אומר ברכת שהחיינו על ירושת אביו, ואם נימא שכל דבר טוב הנובע מחמת סיבה רעה כגון חולה האוכל פרי חדש מחמת חוליו לא מברך, אף בירושה יהיה כן שהרי כל ירושתו באה לו מחמת פטירת אביו?

יסוד גדול בגדר ברכת שהחיינו באבל על ירושת אביו

ונראה לבאר בזה, דאין הכונה שהאבל מברך ברכת 'שהחיינו' על עצם קבלת הירושה שהיא הדבר הטוב שקיבל באותו יום עצוב, אלא האבל מברך שתי ברכות על פטירת האב עצמה, דבפטירת האב מונחים שני חלקים, החלק העיקרי הוא עצב שעליו מקדימים ומברכים 'ברוך דיין האמת', אך יש בה גם חלק קטן של טוב שזהו קבלת הירושה, ומחמת החלק הזה מברכים ברכת 'שהחיינו' על עצם פטירת האב.

וראיה גדולה לזה, מדברי הגרעק"א (בהגהותיו על שו"ע סי' רכ"ג) שכתב דברכת שהחיינו על ירושה באבל שייכת דוקא בבן היורש את אביו, אבל להפך אם האב יורש את בנו אין האב מברך שהחיינו כיון דהוי פורענות גמור שהאב יראה במיתת בנו כדאיתא בפ' יש נוחלין, וכ"כ בס' לוית חן עיי"ש, ולכאורה תמוה הלא הברכה היא על הירושה גרידא ולא על הפורענות, וא"כ אף שגודל הצער באב הקובר את בנו הוא גדול מאוד הלא בכל אופן הברכה היא על הממון שיורש ולא על המיתה ומה"ת שלא יברך.

אך לדברינו הדברים ברורים דכיון שהברכה היא על עצם הפטירה, דוקא בפטירת אב שייך לברך על החלק הטוב שבה, אך בפטירת בן כיון שהפטירה היא פורענות כ"כ קשה לא שייך לברך על זה 'שהחיינו', ולברך שהחיינו על חלק הירושה גופא ג"כ א"א כיון שסיבת הברכה היא מחמת צער וכמוש"כ המ"ב לענין שהחיינו בחולה.

הבנת החילוק בין חולה האוכל פרי לאבל המקבל ירושה

ולפי"ז מבואר החילוק בין מעוברת וחולה לבין אבל המברך על ירושה, דכל הקושיא שייכת דוקא אי נימא שהאבל מברך על הירושה עצמה הנובעת מהפטירה הרעה דמ"ש מאכילה מחמת חולי, אך לפי מה שנתבאר החילוק ברור, שבאבל יש לו חלק טוב וחלק רע ומברך על החלק הטוב שבפטירה, אך בחולה אין לו בזה חלק טוב כלל כיון שאוכל את הפרי מחמת חוליו.

ונראה שזוהי כוונת הגר"א שתמה על חילוק המג"א בין אבל לבין המצרים, דאין כוונתו להוכיח מאבל ששייך ברכת שהחיינו גם על זמן של פרענות שהרי אצל אבל זה אינו זמן של פורענות וכמוש"כ המג"א, אלא כוונתו להוכיח מאבל ששייך ברכת 'שהחיינו' על דבר רע אם יש בו גם חלק טוב, וא"כ מה בכך שבין המצרים הוא זמן של פורענות הרי יש בו גם דברים טובים כגון פירות חדשים, ומדוע שלא יברך על הזמן מחמת הדברים הטובים.

ובדעת המ"א נראה דדוקא באבל שייך לומר שהחיינו כיון שבפטירה עצמה יש חלק רע וחלק טוב, אבל בין המצרים הוא זמן שכולו פורענות, ומה שיש בו דבר משמח חיצוני כגון אכילת פרי חדש אי"ז סיבה שיותר לו לברך שהחיינו בזמן כזה.